

گردشگری کشاورزی (AGRI TOURISM) راهکار برای توسعه پایدار روستای کشاورزی

چکیده
کاهش توانایی کشاورزی برای تولید درآمد کافی باعث شد است که بسیاری از کشاورزان مجبور به فروش مزارع خود شوند و در جایی دیگر به دنبال شغل و درآمد و یا به دنبال راهبردهای اقتصادی جایگزین و منابع درآمد جدید و تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی برای حفظ مزارع خود باشند. این راهبردها می‌تواند شامل گسترش اندازه مزارع، تولید تخصصی، اشتغال غیر کشاورزی و یا متنوع‌سازی مزارع از طریق کارآفرینی و توسعه کسب و کارهای روستایی و کشاورزی باشد. هدف از متنوع‌سازی مزارع آن است که وابستگی خانواده‌های کشاورز به محصولات کشاورزی را کاهش دهد، به گونه‌ای که وقتی تولید در مزارع کاهش یافت، بتوانند خودکفا و پایدار باقی بمانند. نوع فعالیت متنوع مزارع با توجه به محل و ساختار مزرعه، علایق خانواده‌های کشاورز و بازار بالقوه متفاوت می‌باشد. اگر متنوع‌سازی مزارع شامل فعالیت‌های سرگرمی و اوقات فراغت شود، عموماً گردشگری کشاورزی نامیده می‌شود.

گردشگری کشاورزی از جمله راهبردهایی است که در چند دهه اخیر برای متنوع ساختن اقتصاد روستایی و توسعه پایدار روستایی مطرح شده است. اکثر کشورهای جهان این نوع گردشگری را به‌عنوان راهبردی نوین برای توسعه اجتماعی اقتصادی، احیا و بازسازی نواحی روستایی مد نظر قرار داده‌اند. کلمات کلیدی: آگری توریسم، توسعه روستایی، کشاورزی پایدار، گردشگری روستایی

توسعه روستایی

توسعه روستایی، فرایند توانمندسازی و تقویت قابلیت زندگی (از نظر کیفیت زندگی، کارایی اقتصادی و بهبود کیفیت محیط) در نواحی روستایی است. فرایندی که منجر به ارتقا توانایی روستاییان برای کنترل محیط پیرامونشان می‌گردد. به عبارتی توسعه روستایی دربرگیرنده تمام مؤلفه‌های، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، تکنولوژیکی و فیزیکی است که باید به طور همه جانبه ارتقا یابند تا زمینه بهبود کیفیت زندگی اجتماعی و اقتصادی ساکنان روستا فراهم گردد.

مهم‌ترین هدف توسعه پایدار روستایی :

قابل زیست کردن عرصه‌های زندگی برای نسل‌های فعلی و آینده با تأکید خاص بر بهبود و توسعه مداوم روابط انسانی- محیطی از مهم‌ترین اهداف توسعه پایدار روستایی است.

فاطمه قبادی

دانشجوی دکترای اکولوژی گیاهان زراعی
پردیس کشاورزی و منابع طبیعی کرج، تهران

در هنگام مسافرت به مکانی خارج از محل سکونتشان انجام می‌دهند. بنابراین ویژگی اصلی گردشگری این است که در درجه اول، به سفری اطلاق می‌شود که دور از خانه یا محل کار است. ویژگی دوم، اقامت کوتاه مدتی است که گاهی ممکن است بدون توقف شبانه باشد.

در مجموع گردشگری برای رفع مشکلات روحی بشر راهی مناسب است. توسعه و گسترش روز افزون شهرها، موجب بروز مشکلات زیست محیطی متعددی شده و شهروندان شهرهای بزرگ عصر حاضر را با مشکلات روحی و ... مواجه کرده است. همچنین گردشگری دارای مزیت اقتصادی بویژه برای کشورهای در حال توسعه است تا از این طریق بتوانند فرایند توسعه ملی خود را تسریع بخشند. این صنعت در حدود ۷ درصد از سرمایه جهان را در بر می‌گیرد و از آن به عنوان صادرات نامرئی یاد می‌شود.

گردشگری در ایران

ایران به لحاظ جاذبه‌های گردشگری در میان ۱۰ کشور برتر دنیا است، اما به لحاظ بهره‌برداری از این جاذبه‌ها، در رده‌های آخر این جدول. متناسب با قابلیت‌های ایران، سهم ایران از درآمدهای حاصل از گردشگری باید حداقل ۵ درصد باشد اما درآمد سالیانه ایران از گردشگری فقط ۰/۵ درصد است. جدا از جاذبه‌های تاریخی بی نظیر سطح جهانی، موهبت‌های طبیعی مانند روستاهای تاریخی، تمدنی غنی، جلوه‌های گردشگری طبیعی و کشاورزی هر کدام می‌تواند گردشگری کشور را با تحولی عظیم روبرو سازد.

ایران کشوری است چهارفصل که برخوردار از جاذبه‌های سرشار تاریخی، طبیعی، باستانی، ورزشی و ... بوده و برنامه‌ریزی اصولی گردشگری در هر یک از این حوزه‌ها، قادر است تا تحولی در صنعت گردشگری کشور ایجاد کند.

ایران به دلیل پیشینه تاریخی و تکاپوی مستمر اجتماعی و فرهنگی، دیدنی‌های متنوعی دارد که بازدید از آن‌ها می‌تواند برای حس کنجکاوی و زیبایی‌شناسی گردشگران و جهانگردان راضی کننده بوده و ستایش آن‌ها را برانگیزد. لذا، هر مسافری با هر انگیزه‌ای که به ایران سفر کند، می‌تواند مطابق اهداف و ذوق و برنامه خود در ایران، دیدنی‌های مورد نظر خود را بیابد.

در این میان اقدامات بنیادینی از سوی کشورهای برخوردار از جاذبه‌های گردشگری در حوزه آثار تاریخی، میراث طبیعی، تمدنی، تفریحی، کشاورزی و معماری و ... برای جذب گردشگران بیشتر آغاز شده است.

گسترش روز افزون مهاجرت‌های روستایی، کاهش درآمد خانوارهای روستایی و افول کشاورزی روستایی نیاز به فعالیتی جایگزین و در عین حال مکمل برای کشاورزی را نمایان ساخته است. تا با توسعه پایدار روستایی، امکان بهره‌مندی روستاییان از معیشت پایدار، بهبود کیفیت زندگی و رضایتمندی روستایی وجود داشته باشد

توریسم (گردشگری)

لغت توریسم (Tourism) از کلمه تور (Tour) به معنای گشتن اخذ شده که ریشه در لغت لاتین Tourns به معنای دور زدن، رفت و برگشت بین مبدا و مقصد و چرخش دارد که از یونانی به اسپانیا، فرانسه و در نهایت به انگلیس راه یافته است (Oxford, ۱۹۷۰). در فرهنگ لغت لانگمن توریسم به معنای مسافرت و تفریح برای سرگرمی معنا شده است (Longman, ۱۹۸۸). در فرهنگ لاروس توریسم به معنای مسافرت برای تفریح (لذت یا رضایت) می‌باشد (Larousse, ۱۹۹۱).

اولین و مهم‌ترین ویژگی توریسم این است که این صنعت بر پایه عامل حرکت بنا شده است و متکی بر دو عامل سفر و اقامت می‌باشد. بنابراین هر چند دارای تأثیرات پایداری است ولی ماهیتی موقتی دارد. از سوی دیگر ترکیبی از گرایش‌ها، ارتباطات و تعاملات اقتصادی و اجتماعی جوامع گوناگون است و به همین خاطر تأثیرات مثبت و منفی عمده‌ای می‌تواند بر جای نهد.

توسعه و گسترش روز افزون شهرها، موجب بروز مشکلات زیست محیطی متعددی شده است و شهروندان شهرهای بزرگ عصر حاضر را با مشکلات روحی و روانی مختلفی مواجه کرده است. از آنجا که در شرایط کنونی (در سطوح مختلف ناحیه‌ای، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی) تنوع بخشی به اقتصاد، بالا بردن شاخص‌های توسعه انسانی، کاهش مشکلات ناشی از صنعتی شدن و آلودگی بیش از حد استاندارد شهرها، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگ‌ها، حفظ محیط‌زیست و در نهایت توسعه پایدار از جمله دغدغه‌های اصلی پیش روی کشورهاست؛ لذا گردشگری بویژه برای کشورهای در حال توسعه یک مزیت اقتصادی است تا از این طریق بتوانند فرایند توسعه ملی خود را تسریع بخشند (ضرابی و دیگران، ۱۳۸۵). بنابراین گردشگری (توریسم) به مجموعه فعالیت‌ها و اقداماتی گفته می‌شود که به شکلی مرتبط با فرد گردشگر صورت می‌گیرد، به همراه کلیه فعالیت‌هایی که گردشگران

وجود بیش از یک میلیون اثر و بنای تاریخی که در نوع خود غرور آفرین به نظر می‌رسد، در عمل باعث شده تا سیاست گذاران جهانگردی با توجه به این پتانسیل، گونه‌های دیگر گردشگری یا توریسم را که از توان بسیار بالا و بی‌نظیری در سطح خاورمیانه برای جذب جهانگردان برخوردارند به گونه فراموشی بپسارند.

استراحت گردشگران و همچنین جذب گردشگران به نواحی روستایی ارائه می‌شود و می‌تواند شامل گردشگری کشاورزی، گردشگری مزرعه، گردشگری طبیعی و گردشگری فرهنگی و مانند آن باشد (ضیائی و همکاران، ۱۳۹۲). بدیهی است این چنین برداشتی از گردشگری روستایی می‌تواند زمینه‌های مختلف فعالیت‌های گردشگری مانند: سکونت‌گاه‌ها، رویدادها، جشنواره‌ها، ورزش‌ها و تفریح‌های گوناگون را در برگیرد که در محیط روستا شکل می‌گیرند.

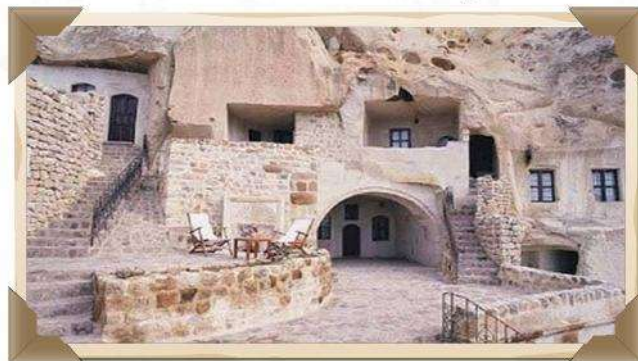
در این بین، شرایط طبیعی، مورفولوژیکی و اقلیمی همراه با ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محیط روستا اشکال گوناگون و متنوعی از روستاها را به وجود می‌آورند که هر کدام به لحاظ معماری، مسکن، الگوی سکونت، معیشت، آداب و رسوم و سنت‌ها از یکدیگر متمایز می‌شوند. این وجه تمایز و وجوه مختلف روستاها خود خالق جاذبه‌هایی است که گردشگران روستایی را به بازدید از این مناطق علاقه‌مند و آن‌ها را هر از گاهی به مسافرت به این مناطق و می‌دارد (صالحی فرد، ۱۳۸۸).

توریسم روستایی یا گردشگری روستایی

صنعت گردشگری در توسعه روستایی، با بهره‌گیری مناسب از منابع طبیعی، انسانی و امکان رشد اقتصادی، به ترویج بخش کشاورزی و تولید صنایع دستی محلی می‌پردازد. در روستاهایی که به دلیل شرایط اقلیمی و یا سایر شرایط، کشاورزی بهینه و یا میزان درآمد مطلوب محروم می‌مانند، اهمیت بیشتری می‌یابد.

اما واژه گردشگری روستایی، از دهه‌های ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافت و در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی بیشتر در زمینه اقتصاد گردشگر روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت، و تا به حال برنامه ریزان و صاحب‌نظران با ارائه راهبردها و راهکارهای مختلف، فعالیت‌ها و اقدامات گسترده‌ای در فراهم کردن جذب توریسم یا گردشگر، توسعه و گسترش فعالیت‌های توریستی انجام داده‌اند (بهرامی، ۱۳۸۹).

با توجه به اینکه گردشگری روستایی می‌تواند در برگیرنده گستره وسیعی از گونه‌های مختلف گردشگری باشد، می‌توان تعریف متعددی از گردشگری روستایی ارائه داد.

گردشگری روستایی عبارت از فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی و پیرامون آن‌ها که در بردارنده آثار مثبت- منفی برای محیط زیست روستا (انسانی-طبیعی) می‌باشد (صالحی فرد، ۱۳۸۸).

گردشگری روستایی به تمامی فعالیت‌ها و خدماتی گفته می‌شود که توسط کشاورزان، مردم و دولت‌ها برای تفریح و

گردشگری کشاورزی (اگروتوریسم)

گردشگری کشاورزی که گاه گردشگری مزرعه‌ای نیز نامیده می‌شود، گونه‌ای از گردشگری روستایی است که ارتباط مستقیم با کشاورزی در نواحی روستایی دارد. از ادغام دو کلمه **tourism** و **agriculture** حاصل می‌شود. این گونه از گردشگری را می‌توان ترکیبی از یک وضعیت طبیعی و روند کاشت و برداشت محصولات کشاورزی به‌عنوان فرصتی در محدوده تجربه گردشگری دانست.

گردشگری کشاورزی در واقع نوعی هم‌زیستی بین فرایند گردشگری و فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی است. گردشگران با خانوارهای روستایی زندگی نموده و در مورد کشاورزی و زندگی در کشتزارها مطالبی فرا می‌گیرند. بدون ایجاد پیامدهای منفی بر روی اکوسیستم مناطق میزبان، با فعالیت‌های سنتی کشاورزی در تعامل بوده و یا در آن مشارکت می‌کنند. در مقابل میزبانان با ارائه مجموعه‌ای از خدمات به گردشگران ضمن جلب رضایت در آن‌ها، کسب درآمد می‌کند.

امروزه در جهان گردشگری کشاورزی به‌عنوان راهبردی جهت توسعه روستایی و کاهش مشکلات جوامع روستایی مانند: بیکاری، بهره‌وری پایین کشاورزی، مهاجرت روز افزون به شهرها و حاشیه نشینی شناخته شده است.

گردشگری کشاورزی نیز به‌عنوان زیر شاخه‌ای از گردشگری روستایی که با انواع فعالیت‌های کشاورزی مرتبط می‌باشد به‌عنوان منبع درآمد مهمی برای کشاورزان از طریق فروش بیشتر محصولات کشاورزی به گردشگران و ارائه خدمات به تورهای گردشگری نقش مهمی دارد (ترک چورن، ۱۳۹۴).

بنابراین اگروتوریسم هر فعالیت درآمدزایی که گردشگران را با کار کردن بر روی مزرعه یا فعالیت دامداری به‌منظور لذت بردن و آموزش آن‌ها و تفسیر طبیعی، فرهنگی، تاریخی و زیست محیطی دارایی‌های روستا و اراضی روستایی هدایت می‌کند را شامل می‌شود. کشاورزان نیز می‌توانند شرایطی را در مزرعه خود فراهم کنند تا برای گردشگران اقامت شبانه، پذیرایی با صبحانه، غذا دادن به دام‌های اهلی، اسب‌سواری و تعامل مستقیم گردشگران با مزرعه و بسیاری از فعالیت‌های کشاورزی به‌وجود آید. با نهادینه نمودن این بخش از صنعت گردشگری در مناطق روستایی کشور، با توجه به ظرفیت‌های زیاد کشورمان در این خصوص، خود رهیافتی مؤثر در پایدار کردن تولید و درآمد اقتصادی کشاورزان به‌ویژه کشاورزانی با مالکیت مزارع کوچک و به دنبال آن توسعه روستایی می‌باشد.

انواع گردشگری روستایی

۱- گردشگری طبیعی NATURAL TOURISM

به‌طور عمده در تعامل با جاذبه‌های اکولوژیکی قرار دارد.

۲- گردشگری فرهنگی CULTURAL TOURISM

مرتبط با فرهنگ، تاریخ، میراث فرهنگی و باستانی مردم روستایی است.

۳- گردشگری بومی ECO TOURISM

نوعی از گردشگری است که علاوه بر تعامل با جاذبه‌های طبیعی (همانند رودخانه، کوهستان‌ها و ...) با زندگی و هنرهای اجتماعی مردم که خود نیز در تعامل با جاذبه‌های طبیعی فوق می‌باشند، در ارتباط می‌باشد.

۴- گردشگری دهکده‌ای VILLAGE TOURISM

در این نوع گردشگری، گردشگران در خانوارهای دهکده زندگی کرده و در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی روستا مشارکت می‌کنند.

۵- گردشگری کشاورزی AGRI TOURISM

در این نوع گردشگری، گردشگران بدون ایجاد پیامدهای منفی روی اکوسیستم مناطق میزبان یا فعالیت‌های سنتی کشاورزی در تعامل می‌باشند و یا در آن مشارکت می‌کنند.

اصول و عناصر پایه گردشگری کشاورزی

نمونه هایی از قابلیت های گردشگری کشاورزی در ایران

- جشنواره گل و گلاب در کاشان
- دهکده های پرورش گل در محلات
- جشن برداشت گندم در خراسان رضوی
- جشن خرمن در ماسال
- تالاب های صومعه سرا
- مزارع چای گیلان
- باغ های انجیر استهبان
- باغ های پسته و انار

- ۱- به گردشگران این فرصت را می دهد تا در فرایند تولید مواد غذایی مشارکت نمایند.
  - ۲- برای گردشگران این فرصت وجود دارد تا بیشتر درباره زندگی مردم روستایی فرابگیرند.
  - ۳- به گردشگران این فرصت را می دهد تا با حیوانات اهلی و دشت و صحرا، تماس مستقیم داشته باشند.
- این سه اصل بیان میکنند که در یک مقصد گردشگری شرایط زیر باید برقرار باشد:

- ۱- موضوعی باید برای بازدید گردشگران وجود داشته باشد مانند: حیوانات، مزارع، فرهنگ و سنن روستایی از جمله جشنواره ها.
  - ۲- فعالیتی برای گردشگران وجود داشته باشد تا انجام دهند: مثلاً مشارکت در ماهیگیری، آشپزی، برداشت محصول و مشارکت در بازی های محلی.
  - ۳- چیزی برای گردشگران وجود داشته باشد تا بخرند: مثلاً صنایع دستی روستایی، سبزیجات تازه و مواد غذایی فرآوری شده در مزارع.
- بنابراین برای اینکه گردشگری کشاورزی رخ دهد باید چهار عنصر اصلی وجود داشته باشد:
- کشاورز- مزرعه- روستا- گردشگران کشاورزی.

دامنه صنعت آگروتوریسم را علاوه بر مطالب گفته شده،

می توان به شرح ذیل برشمرد:

- ۱- توجیه اقتصادی یافتن کشاورزی در اراضی کوچک که هم‌زمان می‌تواند محل کشاورزی و محل استقرار گردشگر باشد تا درآمد آن‌ها چندین برابر شود.
- ۲- امکان جذب توریست در تمام مدت سال (در صورت ممکن بودن مناسب است).
- ۳- امکان آمایش و دادن طرح تفصیلی شهرها و روستاها با در نظر گرفتن پارامتر جدید و مهم صنعت گردشگری.
- ۴- عدم نابودی آداب و رسوم و فرهنگ بومی و تشویق به گسترش آن به سبب جاذبه‌ای که برای گردشگرها دارد.
- ۵- حفظ بافت سنتی و تاریخی از طریق طراحی ویلاهایی با اسلوب معماری هر بخش.
- ۶- امکان تأمین هزینه ساخت ویلاهای کشاورزی برای گردشگرها با سرمایه‌های اندک روستائیان.
- ۷- هزینه کمتر کمپ‌ها و محل‌های استقرار گردشگر در روستاها در مقایسه با صنعت گردشگری شهرها.
- ۸- امکان استفاده از ویلاهای کشاورزی توسط گردشگرهای طبقه متوسط ایران. در بخش گردشگر داخلی بیش از همه می‌توان از جمعیت عظیم طبقه متوسط کسب درآمد نمود.
- ۹- نحوه ساخت و مالکیت این ویلاها به اشکال گوناگون (مشارکت، اجاره، خرید و...) قابل طراحی است به نحوی که امکان توافق بین مالک زمین و سرمایه‌گذار به راحتی امکان پذیر باشد.
- ۱۰- بازسازی برخی خانه‌های روستایی که جاذبه بیشتری برای گردشگر دارند.

گردشگری در نواحی روستایی و اثرات مثبت بر محیط زیست

- محافظت از چشم اندازها و حیات وحش
- افزایش درک روستائیان از منافع حاصل از حفاظت چشم اندازها و حیات پیرامون محل سکونت‌شان
- بهبود زیرساخته‌های ارتباطی سکونت گاه‌های روستایی به منظور توسعه بیشتر این نواحی

گردشگری در نواحی روستایی و اثرات منفی بر محیط زیست

- از بین رفتن گونه‌های گیاهی
- آلودگی منابع آب
- تراکم و انباشتگی زباله
- فرسایش خاک
- کاهش و از بین رفتن جنگل‌ها و درختان
- مصرف بیش از حد

سایر معایب گردشگری کشاورزی

- علاوه بر اثرات منفی که گردشگری کشاورزی بر محیط زیست دارد، ممکن است:
- در مواجهه با گردشگران مختلف از فرهنگ‌های متفاوت، فرهنگ محلی دچار زوال و انحطاط شود.
- به علت افزایش تقاضا، قیمت زمین و محصولات تولیدی افزایش یابد و در نتیجه هزینه زندگی در جوامع محلی افزایش پیدا کند.

سایر آثار و فواید ناشی از گردشگری کشاورزی:

فواید اقتصادی:

- * فرصت سرمایه‌گذاری
- * ایجاد شغل
- * افزایش تولیدات کشاورزی
- * بهبود درآمد روستائیان
- * رونق صنعت گردشگری

فواید اجتماعی و زیست محیطی:

- * احیا و فعال نگه‌داشتن مزارع سنتی
- * دیده‌شدن نقش زنان روستایی
- * کند شدن روند مهاجرت به شهرها
- * بهبود خدمات و امکانات رفاهی
- * ایجاد فرصت استراحت و تفریح به دور از زندگی ماشینی
- * معرفی مکان‌های جدید توریستی

۱۱- عرضه بی‌واسطه محصولات کشاورزی به گردشگر (به خصوص گردشگر داخلی) و بازاریابی و بازاریابی برای آینده. استفاده از این محصولات در غذاهای محلی می‌تواند بهترین راه تبلیغ این محصولات باشد.

۱۲- کاهش فقر امکانات مناطق روستایی به سبب ساخت تدریجی امکانات مورد نیاز گردشگری.

۱۳- صنعت آگروتوریسم می‌تواند موتور محرک توسعه شهر و روستا باشد و سرمایه لازم را برای انجام طرح‌های اقتصادی و بهسازی کلی ساختار شهری، روستایی و محیط زیست فراهم آورد.

تأکید می‌شود که پروژه‌های آگروتوریسم باید به گونه‌ای اجرایی شود که حداقل نیاز را به ساختار دولتی داشته باشد. کمک‌هایی که برای موفقیت این پروژه از جانب دولت باید ارائه شود عبارتند از:

۱- ایجاد امنیت لازم برای اجرای پروژه‌های مرتبط به آگروتوریسم، رفع نقایص قانونی و تصویب مقررات لازم.

۲- هدایت کردن سازمان‌ها و ادارات مرتبط، به‌سوی کاهش بوروکراسی، عدم دخالت در اجرا و تقویت بخش نظارتی.

۳- آموزش عمومی و تخصصی به‌ویژه فراهم نمودن مکان و موقعیت‌های آموزشی، مشاوره‌ای و تحقیقاتی.

۴- ایجاد بانک اطلاعاتی در ادارات مرتبط و به روز کردن آن‌ها جهت استفاده کشاورزان، گردشگرها، سرمایه‌گذاران و شرکت‌هایی که به‌نحوی با این پروژه‌ها ارتباط دارند.

در پایان:

آگروتوریسم راهکاری جهت توسعه کشاورزی و صنعت گردشگری است. از آنجا که توانمندسازی روستایی از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل کشاورزی مانند گردشگری کشاورزی می‌تواند به‌عنوان راهکاری برای بهبود رشد اقتصادی و اجتماعی در روستا باشد، می‌بایست در فرایند برنامه‌ریزی توسعه روستایی مورد توجه قرار گیرد. با توجه به تأثیرات مثبت و منفی احتمالی گسترش گردشگری

کشاورزی در نواحی روستایی، باید در انتخاب نوع رویکرد به توسعه گردشگری روستایی دقت شود. برای بهره‌مندی نواحی روستایی ایران از منابع و پتانسیل‌های طبیعی می‌بایست در قالب چشم اندازی جامع و در رویکردی استراتژیک، به برنامه ریزی فرایند توسعه گردشگری کشاورزی در ایران پرداخته شود.

کشاورزان می‌توانند با ایجاد شرایط گردشگری، تفریح گردشگران در فضای باز مزرعه و فرصت آموزش به گردشگران علاقه‌مند به یادگیری اصول کشاورزی به‌صورت عملی و کاربردی، فعالیت اقتصادی خود را گسترده‌تر سازند.

منابع

-بهرامی، ر. (۱۳۸۹). بررسی قابلیت‌ها و تنگناهای توسعه گردشگری روستایی در استان کردستان. مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام (۲۰۱۰ ICIWG).

-ترک چورن، ط. (۱۳۹۴). گردشگری کشاورزی رویکردی در جهت توسعه بخش کشاورزی. اولین همایش بین المللی و چهارمین همایش ملی گیاهان داوربی و کشاورزی پایدار.

-خیاطی، م. (۱۳۸۲). توریسم روستایی و تأثیر آن بر جوامع روستایی تایلد، ماهنامه اقتصادی اجتماعی جهاد کشاورزی. ص. ۷۳.

-سادات اسیلان، ک.، اکبری غ. و مهناز محمدزاده نصرآبادی (۱۳۸۹). کشاورزی پایدار، انتشارات زیتون سبز، چاپ اول، تهران.

-صالحی فرد، م. (۱۳۸۸). گردشگری روستایی، ماهیت و مفهوم.

-ضیائی، م.، ابراهیمی، م.، حاجی غلام سریزدی، ا. (۱۳۹۲). اولویت بندی عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری جامعه ی محلی در طرح های توسعه ی گردشگری روستایی. مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری سال دوم، شماره ی ۱، ص ۴۲-۲۹.

-Bowler, I., Clark, G., Crockett, A., Ilbery, B., and Shaw, A. 1996. The development of alternative farm enterprises: a study of family labour farms in the Northern Pennines of England. Journal of Rural Studies, 12: 285-295.

-McGehee, N.G. 2007. An Agritourism Systems Model: A Weberian Perspective, Journal of Sustainable Tourism, 15(2): 111-124.

-Su, B. 2011. Rural Tourism in China. Tourism Management, 32(6):1438-41.

-Yang, L. 2012. Impacts and Challenges in Agritourism Development in Yunnan, China and Tourism Planning & Development, 9(4): 369-381.